

bronnen, van de conflicten en hun oplossing, tegen de achtergrond van bredere ontwikkelingen in het kerkelijk bestel en het geestelijk leven. Harline bewaart afstand, over de geloofwaardigheid van zuster Margaretha spreekt hij zich niet uit. Hij oordeelt niet, en veroordeelt nog minder. *Thick description* op zijn suggestiefst. Desondanks heb ik moeite gehad met de vorm van het verhaal. Het zal een kwestie van smaak zijn dat Mare Therry dit boek looft als 'een schitterende parel aan de kroon van de mentaliteitsgeschiedenis en de *microhistory*' (*Trajecta*, 4 [1995], 87), terwijl ik het, zonder dat oordeel af te wijzen, hier en daar niet om door te komen vond. Ik heb me lang afgevraagd waarom. Kloosterruzies zijn minstens zo boeiend als andere conflicten, maar de lezer zit er soms wel erg dicht met de neus bovenop. De Amerikaanse voorliefde voor voornamen maakte het mij vaak moeilijk te zien wie er aan het woord was. Maar misschien verwacht ik wel iets anders van zo'n boek. Ik zit niet te wachten op de narratieve vorm van de vlotte historische roman waarvoor Harline heeft gekozen, met filmische settings, journalistieke ingrepen en hertaald proza. Ik zou eerder de nadruk leggen op de valstrikken van presentistisch taalgebruik bij de reconstructie van een zeventiende-eeuwse leef- en denkwereld. Kritische noten daarover staan er nauwelijks in. Noten zijn er al helemaal niet. Alle (overigens royale) verwijzingen naar bronnen en literatuur maar ook de bredere situering van de inzet van de conflicten en maatregelen en alle historische discussie is naar een bibliografische verantwoording achterin het boek verwezen (279-343). Desondanks blijft die discussie schaars, want Harline citeert bijna steeds instemmend. Het boek stelt acuut het probleem van de taal van het historisch werk en van de narratieve grenzen van de *microhistory*. De vrijheid die Harline daarbij neemt vind ik voor een historicus kantje-boord, en op onderdelen te ver gaan. Misschien kan een kritische geschiedtheoreticus mij gerust stellen?

Willem Frijhoff

C. Boschma-Aarnoudse, M. A. van der Eerden-Vonk, *Het huis met de zwaan. De bouw- en bewoningsgeschiedenis van Voorhoven 137 in Edam* (Hilversum: Verloren, 1995, 132 blz., f17,50, ISBN 90 6550 525 3).

Wanneer in 1988 het vervallen huis aan de Voorhaven nummer 137 te Edam in bezit komt van nieuwe eigenaars, breken de betere tijden voor het pand aan. De nieuwe bezitters beschouwen het als een uitdaging om een historisch pand op te knappen en laten een grondige restauratie uitvoeren. Deze restauratie biedt de gelegenheid om bouwhistorisch onderzoek op het gebouw te verrichten. Tegelijkertijd wordt er op verzoek van de nieuwe eigenaars in de archieven van de stad en de streek gezocht naar gegevens over het pand en de bewoners ervan. De twee auteurs hebben dit onderzoek op zich genomen en hun bevindingen op schrift gesteld. Het resultaat is een fraai vormgegeven boekje over de geschiedenis van een deftig woonhuis in een klein stadje.

Het huis dateert zoals op de voorgevel vermeld staat van 1659. De Edamse belastingpachter Jan Michielszoon de Swaan heeft het laten bouwen. De naam van de eigenaar vindt men terug in de gevel, waar op de top een natuurstenen zwaan prijkt. C. Boschma-Aarnoudse wijdt in het eerste deel, dat over de bouwhistorie gaat, ook een kort stuk aan de omgeving van het pand in de periode voorafgaand aan de bouw; een leuke doorkijk naar de stedenbouwkundige ontwikkeling in vroeger tijden. Aan de hand van achttiende-eeuwse tekeningen is het vervolgens mogelijk om inzicht te krijgen in de oorspronkelijke staat van het huis. Gelukkig wordt er met het begrip 'oorspronkelijke staat' in het boek voorzichtig omgesprongen. In de loop der tijden hebben de verschillende eigenaars natuurlijk hun sporen in het gebouw achtergelaten en in het

boek wordt met respect gesproken over de verbeteringen die vorige bewoners 'liefdevol hebben aangebracht'. Uitgangspunt van de restauratie in 1988 was voor wat betreft het exterieur consolidatie van de bestaande situatie. In het interieur was het enerzijds nodig rekening te houden met de wensen voor modern comfort en anderzijds niet mogelijk terug te keren naar de zeventiende-eeuwse situatie.

Het pand is een opvallende verschijning in het door rode bakstenen trapgevels gedomineerde Edam. Het huis heeft de onmiskenbare kenmerken van de stijl van de beroemde Amsterdamse architect Vingboons maar kan volgens de auteur niet aan de meester zelf worden toegeschreven. Aan de beschrijving van het interieur wordt veel aandacht besteed; dit bevat dan ook veel details van kunsthistorische waarde. Zo is er bijvoorbeeld een rijk gesneden notenhouten poort tussen het voorhuis en de gang naar het achterhuis. Deze poort is nog wel eens verplaatst en is ooit bijna door de kerkvoogden van de Grote Kerk verkwanseld.

Ook vóór 1988 zijn er grote en minder grote restauraties aan het huis gedaan. Deze worden in het boek kort beschreven. Voor de leek is hierbij de opgenomen verklarende woordenlijst van bouwkundige termen onontbeerlijk. Deze zou nog veel langer mogen zijn; vele termen die gebruikt worden, zal men er vergeefs zoeken. Een welkome aanvulling vormen eveneens de foto's en andere illustraties.

Het tweede deel is een stuk levendiger van toon. Hier betreft het dan ook de bewoningsgeschiedenis en over elke eigenaar valt wel iets persoonlijks te vertellen. M. A. van der Eerden-Vonk weet uit de archieven zoveel gegevens boven water te krijgen dat ze de bewoners van het pand als kleine miniatuurtjes kan schetsen.

Het is een aardig werk, dat de lezer inzicht geeft in de bouwwijze van een huis en hoe op verantwoorde wijze een restauratie uitgevoerd kan worden. Het deel over de bewonersgeschiedenis heeft aanvullende informatie geleverd over de herkomst van in het huis aangebrachte details. De beide delen vullen elkaar mooi aan.

Joke Batink

I. B. van Creveld, *Haagse rabbijnen. Drie eeuwen geestelijke leiding* (Zutphen: Walburg pers, 1995, 276 blz., f44,50, ISBN 90 6011 945 2).

De joden die zich sinds 1590 in de noordelijke Nederlanden kwamen vestigen, kozen de grote handelssteden als woonstee. Pas in het laatste kwart van de zeventiende eeuw trokken enkele rijke families zoals De Pinto, Pareyra en Lopes Suasso naar Den Haag. De eerste gemeente aldaar bestond uit Portugese, of sefardische joden. De asjkenaziem volgden. Net als in Amsterdam hielden beide groepen aanvankelijk gemeenschappelijke diensten, maar ook in de residentie scheidden hun wegen: in 1701 keurde de Haagse magistraat het reglement voor de asjkenazische gemeente goed. Over die laatste gemeente publiceerde Van Creveld al in 1989 een boek, getiteld *De verdwenen buurt* (recensie *BMGN*, CV (1990) 518).

In dit complementaire boek gaat het om een geschiedenis van de geestelijke leiders, de rabbijnen, tegen de achtergrond van de ontwikkeling der joodse gemeenten in Den Haag. Dat is geen eenvoudige opgave. Men behoort als schrijver niet alleen vertrouwd te zijn met de historie van het jodendom in de Nederlanden maar ook gedegen kennis te hebben van talmoed en tora. En eigenlijk dient de auteur van zo'n studie het historische handwerk te verstaan: dat is namelijk ook een vak. Van Creveld voldoet waarschijnlijk — zeker in de ogen der vele deskundige subsidiënten — aan de eerste vereisten, als we aannemen dat hij de ir. I. B. van Creveld is, die blijkens een passage (179) ca. 1941 te Delft studeerde, en volgens een andere passus (211) in 1956 lid was van het dagelijks bestuur van het Nederlands-Israëlitisch Kerkgenoot-